

Băieșii din Baranja (Croatia): schiță etnologică și etnolingvistică

Pe lângă comunitățile românești istorice din statele vecine României (Serbia, Bulgaria, Ungaria, Ucraina), în afara granițelor țării mai există și alte grupe etnice care vorbesc limba română, printre acestea numărându-se și băieșii sau rudarii. Băieșii sunt o comunitate căreia i se atribuie, de cele mai multe ori, o origine romă și a cărei limbă maternă este limba română (diferite subdialecte și graiuri ale acesteia). Ei locuiesc astăzi în Serbia, Croatia, Ungaria, Bosnia-Herțegovina și Bulgaria și, într-un număr mult mai mic, în Macedonia, Grecia, Ucraina, Slovacia și Slovenia. Băieșii nu vorbesc limba romă și majoritatea sunt bilingvi (sau chiar plurilingvi), utilizând activ atât graiul românesc matern, cât și dialectul local.³ Exonimele folosite pentru a-i desemna pe băieși în țările în care aceștia trăiesc variază foarte mult (vezi Sorescu-Marinković 2010), termenul *băieși* reprezentând, în majoritatea cazurilor, un artefact utilizat de cercetători pentru a se referi la membrii comunității, în timp ce băieșii înșiși, de cele mai multe ori, nu folosesc acest termen sau nici măcar nu îl cunosc. Termenii utilizați pentru a face referire la grupurile de băieși din diferite țări sunt, după cum urmează: *Banjaši* în Serbia, *Beás* în Ungaria, *Karavlası* în Bosnia-Herțegovina, *Rudari* în Bulgaria, *Bejaši* în Croatia etc. Aceste *alte* comunități de vorbitori ai limbii române, „ascunse, marginale și problematice”, cum le caracterizează Otilia Hedeșan (Hedeșan 2005: 17), au suscitât interesul cercetătorilor români din aproape toate disciplinele umaniste, încă de la începutul secolului al XX-lea,⁴ în ciuda faptului că volumul studiilor nu a fost niciodată unul impresionant. Astăzi, mulțumită progresului înregistrat de studiile române (în care domină cercetările sociologice și politicologice), se observă și o creștere a interesului față de băieși în majoritatea țărilor balcanice și europene în care aceștia locuiesc.

Istoricul cercetărilor

Băieșii din Croatia și limba vorbită de aceștia nu au suscitât interesul deplin al cercetătorilor până de curând. Cu toate acestea, existența diferitelor grupuri de băieși din țările învecinate, Bosnia și Serbia, a fost menționată sporadic, dar mai mult de un secol, de lingviști și etnografi. În anul 1835, Spiridon Jović, funcționar în armata Curții imperiale vieneze, în volumul intitulat *Portretul etnografic al Graniței Militare slavone*, tipărit la Viena în limba germană, vorbește și despre țiganii care au ajuns la granița militară din Ardeal și care se ocupau cu prelucrarea lemnului: „Foarte mulți fabrică diferite obiecte din lemn, însă cioplitul albiilor – cu care se ocupă în mod special – asigură supraviețuirea majorității familiilor de țigani. Fac rost de lemn, în schimbul unei mici sume de bani, din pădurile statului, unde de obicei înalță imediat și ateliere. În afară de asta, mai fac și linguri, farfurii și alte vase din lemn, pe care le vând mai apoi din casă în casă, din sat în sat. Însă nu pot purcede la aceste peregrinări și la altele asemănătoare fără aprobarea autorităților, iar după expirarea termenului acordat trebuie să se întoarcă în satul lor” (Jović 2004: 106). Chiar dacă Jović nu oferă niciun fel de informații cu privire la limba pe care o vorbesc acești țigani, e ușor de dedus, pe baza

³ Pentru mai multe detalii despre băieșii din Balcani, vezi Sikimić 2005a; din Serbia, vezi Petrovici 1938, Hedeșan 2005, Sikimić 2005b, 2005c, 2006a, 2006c, Sorescu-Marinković 2005, 2010; din Croatia, vezi Saramandu 1997, Olujić / Radosavljević 2007, Radosavljević 2007, 2011, Sorescu-Marinković 2008; din Ungaria, vezi Orsós 1997, Sikimić 2006b; din Bulgaria, vezi Dorondel 2007, Șerban 2007, Assénova / Aleksova 2008; din Slovacia, vezi Agócs 2003; din Bosnia-Herțegovina, vezi Filipescu 1906, Sikimić 2008; din România, vezi Chelcea 1944, Stahl 1990, Calotă 1995, Kovalcsik 2007.

⁴ Pentru o analiză detaliată a studiilor existente despre rudari / băieși în limba română, vezi Hedeșan 2005: 16–24.